

**ЮКСАК ТУРМУШ ДАРАЖАСИ – МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ КЎЛАМИНИ
ОПТИМАЛЛАШТИРУВЧИ АСОСИЙ ОМИЛ**

Санжар Авазов

*ҚарДУ Фалсафа ва социология
кафедраси ўқитувчиси*

Аннотация: *Глобаллашув жараёни тобора шиддатли тус олган давримизда миграция жараёни, айниқса ташқи миграция оқими кучайгандан кучайиб бормоқда. Ушбу мақолада барча замонларда долзарб аҳамият касб этган миграция, меҳнат миграцияси масалалари таҳлил этилган. Айниқса бугунги глобаллашган дунёда кўпчилик юртдошларимизнинг ташқи меҳнат мигрантларига айланиш сабаблари ҳамда ўзбекистонлик меҳнат муҳожирларининг ижтимоий аҳволи, уларни қийнаётган муаммолар хусусида атрофлича фикр юритилган.*

Таянч сўз ва иборалар: *миграция, ички ва ташқи миграция, меҳнат миграцияси, ноқонуний меҳнат миграцияси, иқтисодий фаол фуқаро, ўзбекистонлик меҳнат мигрантлари, меҳнат муҳожирларининг ижтимоий аҳволи, пул ўтказмалари, Ўзбекистон меҳнат миграцияси агентлиги, ўзбек диаспоралари.*

**ВЫСОКИЙ УРОВЕНЬ ЖИЗНИ – ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ ОСНОВНОЙ
ФАКТОР, ОПТИМИЗИРУЮЩИЙ СФЕРУ ПРИМЕНЕНИЯ**

Санжар Авазов

*КарГУ «Философия и социология»
преподаватель кафедры*

Аннотация: *В то время, когда процесс глобализации набирает силу, миграционные процессы, особенно внешние миграционные потоки, усиливаются. В данной статье анализируются вопросы миграции, трудовой миграции, которая всегда играла важную роль. Особеннов современном глобализированном мире подробно рассматриваются причины превращения многих наших соотечественников иностранных трудовых мигрантов, а также социальное положение трудовых мигрантов из Узбекистана, мучающие их проблемы.*

Ключевые слова: *миграция, внутренняя и внешняя миграция, трудовая миграция, нелегальная трудовая миграция, экономически активный гражданин, узбекские трудовые мигранты, социальный статус трудовых мигрантов, денежные переводы, Узбекское агентство по трудовой миграции, узбекская диаспора.*

**HIGH STANDARD OF LIVING – LABOR MIGRATION
THE MAIN FACTOR OPTIMIZING THE SCOPE OF APPLICATION**

Sanjar Avazov

QarDU Philosophy and Sociology teacher of the department

Annotation *At a time when the process of globalization is gaining momentum, migration processes, especially external migration flows, are intensifying.*

This article analyzes the issues of migration, labor migration, which has always played an important role. Especially in the modern globalized world, the reasons for the transformation of many of our compatriots into foreign labor migrants, as well as the social situation of labor migrants from Uzbekistan, and their problems are considered in detail.

Key words: *migration, internal and external migration, labor migration, illegal labor migration, economically active citizen, Uzbek labor migrants, social status of labor migrants, remittances, Uzbek Agency for Labor Migration, Uzbek Diaspora.*

Жаҳон мамлакатлари ва Ўзбекистонда содир бўлаётган меҳнат миграцияси мазмуни ва йўналишлари, сабаблари ва оқибатларининг таҳлили шуни кўрсатадики, бу борада икки қонуният яққол намоён бўлмоқда. Биринчидан, барча минтақа ва мамлакатларда меҳнат мигрантлари турмуш даражаси нисбатан паст макондан у юқори бўлган манзилларга ошиқмоқдалар. Иккинчидан, меҳнат мигрантлари ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан камроқ ривожланган ҳудуддан тараққий топган манзилларга йўналмоқда. Мазкур қонуниятлар иккита муҳим ижтимоий вазифани аниқлаб олишга асос бўлади:

- меҳнат миграцияси кўламини оптималлаштириш учун мамлакатдаги турмуш даражасини юксалтириш чораларини кучайтириш зарур;
- меҳнат миграцияси кўламини оптималлаштириш учун ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришга қаратилган саъй-ҳаракатларни янги босқичга кўтариш керак.

Барча замонларда одам боласи муносиб ҳаёт кечиришга, ўзи учун мақбул турмуш шароитларини шакллантиришга интила борган. Сирасини айтганда, унинг барча саъй-ҳаракатлари, интилишлари мақсад-муддаоси ана шу эзгу орзуга бориб тақалади. Бу борада инсоннинг эришган жамики муваффақиятлари ижтимоий фанларда, айниқса ижтимоий фалсафа, социология ва иқтисодиётда “ҳаёт сифати” тушунчаси ёрдамида ифодаланади. *Ҳаёт сифати* инсоннинг бутун ҳаётий фаолияти самарадорлигини ифодаловчи тушунчадир. У инсон турмушининг нафақат моддий жиҳатдан таъминланганлиги даражасини, балки ҳаётининг маънавий-руҳий аспектларини ҳам қамраб олади. Жумладан, инсон ҳаётининг сифати унинг саломатлиги аҳволига, руҳий ҳолатига, овқатланишининг ўзига хос хусусиятларига, маънавий эҳтиёжларининг мазмуни ва моҳиятига, уни қамраб турган ижтимоий-маънавий муҳитга қараб ҳам аниқланади. Ҳаёт сифатининг моддий таъминот билан боғлиқ жиҳатига келадиган бўлсак, мутахассислар бу ўринда “турмуш даражаси” тушунчасини қўллайдилар. “*Аҳоли турмуш даражаси деганда одамларнинг зарур*

моддий ва маънавий неъматлар билан таъминланганлиги, уларнинг истеъмоли ва моддий эҳтиёжлари қондирилганлиги даражаси тушунилади”¹.

Маълум мамлакатда яшаётган кишиларнинг турмуш даражасини аниқлашда қўлланиладиган аниқ мезонлар мавжуд. Бу мезонлар Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан ишлаб чиқилган бўлиб, у қуйидаги 12 гуруҳда жамланган кўрсаткичларни ўз ичига олади: 1. Туғилиш, ўлим ва аҳолининг бошқа демографик кўрсаткичлари. 2. Турмушнинг санитар-гигиеник шарт-шароитлари. 3. Озиқ-овқат маҳсулотлари истеъмоли. 4. Яшаш шароитлари. 5. Таълим ва маданият. 6. Меҳнат шароитлари ва бандлик. 7. Аҳоли даромадлари ва харажатлари. 8. Яшаш ва истеъмол нархлари. 9. Транспорт харажатлари. 10. Ҳордиқнинг ташкил этилганлиги. 11. Ижтимоий таъминот. 12. Инсон эркинлиги².

Ушбу мезонларга қараб, мамлакатлардаги турмуш даражасини *тўрт асосий гуруҳга таснифлаш* мумкин:

- “тўкин-сочинлик (инсон баркамол ривожланишини таъминловчи неъматлардан тўлиқ фойдаланиш имконияти);
- меъёрли даража (инсон жисмоний ва интеллектуал қобилиятларини такрор ҳосил қилишини таъминловчи илмий асосланган оқилона истеъмол даражаси);
- камбағаллик (иш кучини такрор ҳосил қилишда моддий неъматлардан уларнинг қуйи чегараси доирасида фойдаланиш имконияти);
- қашшоқлик (моддий неъматлардан биологик мезонлар асосида минимал даражада фойдаланиш)”³.

Турмуш даражасининг пастлиги, яъни турли моддий эҳтиёжларни қондириш имкониятларининг чекланганлиги аянчли ижтимоий оқибатларга олиб келади. Мавзуга бағишланган маҳаллий ва хорижий илмий манбаларда бу оқибатлар атрофлича талқин ва таҳлил қилинганлигини инобатга олган ҳолда биз масаланинг бу жиҳатига батафсил тўхталиб ўтирмаймиз ва унинг биргина натижасига урғу бериш билан чекланамиз. Паст турмуш даражаси меҳнат миграциясига интенсив тус берувчи асосий омилдир. Аввалги боблардаги мулоҳазалардан кўришиб турибдики, айнан ана шу омил кишиларни турмуш даражаси баланд бўлган ўзга юртлардан ёки ҳудудлардан иш излашга, шу орқали ўз моддий эҳтиёжларини қоплашга ундайди. Ўзбекистондаги меҳнат миграцияси ҳам бундан истисно эмас. Бинобарин, турмуш даражасини юк-салтириш орқалигина меҳнат миграцияси кўламини оптимал меъёрларга келтириш мумкин бўлади.

Ўзбекистонда аҳоли турмуш даражасини ошириш борасида кўзга кўринадиган ва эътирофга лойиқ ишлар амалга оширилди, албатта. Кейинги йилларда бу саъй-

¹ Рустамов Н.И. Аҳоли турмуш даражаси ва Ўзбекистонда уни ошириш имкониятлари. // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 2015, №5. –Б. 1.

² Харитоновна Т.В., Алексеева С.Н. Уровень жизни населения: основные подходы к оценке показателей. // Нива Поволжья, 2016, №2. –С. 134.

³ Рустамов Н.И. Аҳоли турмуш даражаси ва Ўзбекистонда уни ошириш имкониятлари. // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 2015, №5. –Б. 2.

ҳаракатлар айниқса тизимли тус олди. Аҳоли турмушини фаровонлаштириш, турмуш даражасини ошириш мамлакатда олиб борилаётган туб ислохотларнинг стратегик мақсадига айлантирилди. “Бугунги кунда, – деган эди шу муносабат билан давлат раҳбари, – мамлакатимизда юритилаётган давлат сиёсатининг асл моҳияти ва пировард мақсади – халқимизнинг дарду ташвишлари, ҳаётий муаммо ва эҳтиёжларидан доимо хабардор бўлиб, унинг моддий фаровонлигини ошириш, муносиб турмуш даражаси ва сифатини таъминлаш, тинч ҳаётини ҳимоя қилишдир”⁴. Ушбу мақсадга эришиш йўлида аввало фуқароларни уй-жой билан таъминлаш ишларига эътибор қаратилди. Хусусан, охириги олти йилда мамлакатимиз бўйича қарийб 300 мингта ёки аввалги йилларга нисбатан 10 баробар кўп уй-жойлар қурилди⁵.

Аҳоли турмуш даражасини оширишга қаратилган саъй-ҳаракатларнинг алоҳида йўналиши иш ўринлари сонини кўпайтириш билан боғланди. Бу бежиз эмас, албатта. Иш ўринлари аҳолини мунтазам даромад билан таъминлайди ва кундалик эҳтиёжларини қондириш имкониятларини кенгайтиради. Бироқ бунинг учун тадбиркорлик субъектлари фаолиятини рағбатлантириш, турли соҳаларга янгича ёндашувларни татбиқ қилиш зарур бўлади. Мазкур чоралар жамиятдаги иш ўринларини, янги иш ўринлари яратиш имкониятларини кескин оширади. Масалан, “хизматлар соҳасини ривожлантиришга янгича ёндашувларни жорий этиш орқали бозор хизматлари ҳажмини 2022 йилда 1,5 бараварга ошириш ҳамда қўшимча 1,5 миллион янги иш ўринларини яратиш имкониятлари мавжуд”⁶. Шунини инобатга олган ҳолда тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун шарт-шароитлар яратиш, хизматлар соҳасини такомил топтириш ва шу чоралар орқали иш ўринлари сонини кўпайтириш вазифаси мамлакат ҳукуматининг диққат марказида турди.

Хулоса қиладиган бўлсак, меҳнат миграцияси кўламини оптималлаштириш учун энг аввало мамлакатдаги турмуш даражасини юксалтириш чораларини кучайтириш зарур. Бу борада яқин келажакда аҳолини уй-жой билан таъминлаш механизмларини янада такомиллаштириш, иш ўринларини кўпайтириш ва меҳнат шароитини яхшилаш, инфляция даражасини тушириш, мамлакатдаги ободонлаштириш ишларини такомиллаштириш, маданий ҳордиқ чиқариш имкониятларини кенгайтириш, ижтимоий ҳимоя тизимини тубдан ислоҳ қилиш борасидаги саъй-ҳаракатларни янги босқичга кўтариш зарур бўлади.

⁴ Мирзиёев Ш.М. Инсон манфаатларини таъминлаш учун аввало унинг ҳуқуқ ва эркинликлари ишончли ҳимоя қилинмоғи зарур. // Миллий тараққиёт йўлидаги қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. Ж.1. - Т.:Ўзбекистон, 2017. - Б. 312.

⁵ Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. // president.uz/uz/lists/view/5774.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. “Хизматлар соҳасини ривожлантиришга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” // lex.uz/ru/docs/5840284.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. “Худудларни комплекс ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича секторлар фаолиятини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”// lex.uz/docs/4145890.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. “Худудларнинг жадал ижтимоий-иқтисодий ривожланишини таъминлашга доир устувор чора-тадбирлар тўғрисида”// lex.uz/docs/3302438.
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон таракқиёт страте-гияси.”Ўзбекистон”. Тошкент. 2023 йил.
4. Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси.// Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. Ж.4.-Т.:Ўзбекистон, 2020.
5. Аҳоли турмуш даражаси. Аҳоли жон бошига реал умумий даромадлар.//stat.uz/uz/rasmiy-statistika/living-standards-2.
6. Аҳоли турмуш даражаси. Худудлар бўйича аҳоли жон бошига умумий даромадлари.// stat.uz/uz/rasmiy-statistika/living-standards-2.
7. Минеева Д. Ўзбекистон Россиядаги меҳнат мигрантлари сони бўйича етакчи.// plov.press, 2021, 14 декабрь Демография. Асосий демографик кўрсаткичлар. Туғилиш коэффициенти. // stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2.
8. Рустамов Н.И. Аҳоли турмуш даражаси ва Ўзбекистонда уни ошириш имкониятлари. // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар, 2015.
9. Харитоновна Т.В., Алексеева С.Н. Уровень жизни населения: основные подходы к оценке показателей. // Нива Поволжья, 2016.